

DE GEMEENTE IS DE GEMEENSCHAP.

#5

KIEMEN VAN HET NIEUWSTE BRABANT

10

Dit jaar organiseerde BrabantKennis vier debatavonden over Het Nieuwste Brabant. We zijn het gesprek aangegaan met betrokken Brabanders. Achter kartonnen dozen vertelden zij improviserend en inspirerend over hun versie van het nieuwste Brabant. In deze reeks trendboekjes staan tien betrokken Brabanders centraal die met hun verhaal staan voor een bredere trend of ontwikkeling. In dit nummer zien we dat de overheid voor een nieuwe uitdaging staat. Namelijk hoe ze zich op een actieve manier kan verhouden tot een samenleving die steeds meer zelf initiatieven neemt. Mirande Heffels vertelt over de verrassende nieuwe relatie tussen de Udense gemeenschap en de gemeente, die is ontstaan door samen te werken aan de toekomst van hun Uden.

Joks Janssen, directeur BrabantKennis

HET NIEUWSTE BRABANT WORDT GEMAAKT DOOR HAAR INWONERS.

Bijna dagelijks lees en hoor je er in de media over: niet langer de rijksoverheid in Den Haag, maar de zesenzestig Brabantse gemeenten zijn vanaf 1 januari 2015 verantwoordelijk voor jeugdzorg, werk, inkomen en de zorg voor ouderen en langdurig zieken. Zo'n verschuiving is een megaoperatie. Er gaat veel aandacht uit naar de vraag of onze gemeenten wel klaar zijn voor de nieuwe taken en verantwoordelijkheden. Met minder middelen moeten ze dichter bij de burger meer presteren. Kunnen ze dat financieel en organisatorisch aan? Als je de berichten volgt, raak je al snel het spoor bijster door de discussie over (krimpende) budgetten, taken en verantwoordelijkheden. Toch is dat maar de helft van het verhaal. Deze decentralisaties gaan over meer dan het simpelweg overdragen van geldstromen en bevoegdheden van de ene naar de andere bestuurslaag.

Lokale vindingrijkheid

Natuurlijk, het is allemaal het gevolg van oplopende kosten van voorzieningen en een rijksoverheid die er niet in slaagt

om de kosten en de kwaliteit in balans te houden. Door de economische crisis moet er bezuinigd worden. Dat betekent dat de manier waarop zorg, werk en welzijn in de toekomst gefinancierd kunnen worden heel erg begrensd is. Die nieuwe economische werkelijkheid vraagt om vindingrijkheid. Den Haag noemt het 'kwaliteitsverbetering door bezuiniging', maar daarachter gaat eigenlijk de opdracht schuil om lokaal te innoveren. En dan is de vraag: wat moeten professionals en burgers doen om de mensen die het echt nodig hebben hulp te bieden? Het effect van de veranderingen gaat verder dan het gemeentehuis.

DE NIEUWE ECONOMISCHE WERKELIJKHEID VRAAGT OM VINDINGRIJKHEID.

Veranderde samenleving

Maar wat we niet moeten vergeten, is dat decentralisatie ook het gevolg is van een veranderde samenleving. Meer en meer mensen zijn steeds hoger opgeleid, gezonder en zelfredzamer. Zuilen die ons vroeger bij elkaar hielden, zoals de kerk, zijn ingeruild voor nieuwe, dynamischere netwerken. We wachten niet langer op de overheid, maar nemen zelf initiatief. Decentralisatie kan dus niet betekenen dat de lokale overheid gewoon hetzelfde gaat doen als de rijksoverheid al die jaren deed. Dan zouden problemen en opgaven namelijk alleen maar worden verplaatst, in plaats van anders aangepakt.

**WE HEBBEN EEN VISIE NODIG
DIE KIJKT NAAR MAATSCHAPPELIJK
INITIATIEF EN BURGERKRACHT.**

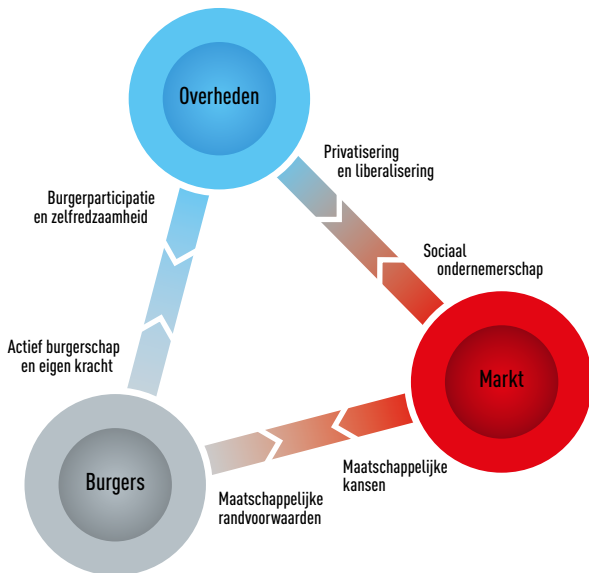

Steeds meer burgers maken werk van de samenleving

Nee, het moet juist anders. Er is niet alleen een bestuurlijke visie op decentralisatie nodig, maar ook een visie die kijkt naar maatschappelijk initiatief en burgerkracht. En de lokale overheid is daarbij onderdeel van die verandering. Niet voor niets heeft de VNG Denktank in 2013 een rapport gemaakt met de titel: 'Van eerste overheid naar eerst de burger'. Steeds meer ondernemende burgers organiseren zich en maken werk van hun gemeenschap, hun samenleving. Zulke initiatieven gaan van zorg tot welzijn, van energie tot mobiliteit, van voedsel tot onderwijs en van economie tot cultuur. Ook in Brabant barst het van de initiatieven. Op dit moment zijn er bijvoorbeeld al meer dan veertig lokale zorgcoöperaties in Brabant actief. Ruim 80% daarvan is een burgeronderneming. Zij hebben als doel kwetsbare ouderen zo lang mogelijk zelfstandig thuis te laten wonen.

VERANDERENDE VERHOUDING

VERANDERENDE VERHOUDING TUSSEN OVERHEID, MARKT EN BURGERS

BRON: POP-UP PUBLIEKE WAARDE
OVERHEIDSSURING IN DE CONTEXTE VAN MAATSCHAPPELIJKE ZELFORGANISATIE
(NEDERLANDSE SCHOOL VOOR OPENBAAR BESTUUR (NSOB), 2013)

Dit is nou de veelbesproken participatiemaatschappij in *optima forma*. Zorgen voor het algemene belang, buiten de politieke bestuurders om. Maar wel graag in samenspraak met de gemeente. Deze beweging laat een veranderende rolverdeling zien tussen overheid en burgers.

Naar een nieuwe verhouding

Maar aansluiting tussen burgers en politieke bestuurders gaat nog niet vanzelfsprekend. 'Ongeduldige' burgers willen nog wel eens tegen de 'geduldige' overheidsmuur aanlopen. De kunst is om hier samen uit te komen. Om te kunnen 'swingen met lokale kracht' is het van belang om continue met elkaar in gesprek te blijven en samen op te trekken in het aanpakken van concrete maatschappelijke vraagstukken. In de gemeente Uden zien we een mooi voorbeeld van dit proces. Niet alleen bij het opstellen van hun visie 'Udenaar de Toekomst', maar ook bij de organisatie van de 'G1000 Uden'. Uden leert ons dat open staan voor betrokkenheid en inbreng van burgers een enorme verandering kan betekenen voor de werkwijze van de gemeentelijke organisatie.

Niet de decentralisaties, maar het zoeken naar een nieuwe en productieve verhouding tussen de gemeente en haar gemeenschap: dát is misschien wel de grootste opgave waar gemeenten nu voor staan.

VRAGEN & DILEMMA'S

Het invullen van een eigentijdse lokale democratie roept de nodige vragen en dilemma's op:

- Vanuit welke rol kan de overheid ondersteuning en richting geven aan een burgerinitiatief, zonder het van zijn energie te beroven? Hoe kan de overheid haar verantwoordelijkheden invullen uitgaande van de veerkracht van de gemeenschap en de logica van burgers?
- Kan de overheid daarbij haar natuurlijke neiging tot controle en risicomijding onderdrukken? Of zelfs ombuigen in vertrouwen en experimenteren?
- Om te kunnen 'swingen met lokale kracht' is een sterk inhoudelijk kader nodig, dat samen met burgers en (maatschappelijke) organisaties wordt vormgegeven (RMO, 2013). Hoe kunnen de Provinciale Staten hier vorm aangeven? Hoe willen zij komen tot een gezamenlijke richtinggevende koers voor de komende vier jaar?

INTERVIEW MIRANDE HEFFELS

Mirande Heffels staat nog net met één been in Brabant. In Uden welteverstaan. In maart 2015 start ze als raadsgriffier bij de gemeente Nijmegen. Na zes jaar neemt ze afscheid van de gemeenteraad en Uden zelf, waar ze de kans heeft gekregen om op een vernieuwende manier te werken aan de lokale democratie.

Visieontwikkeling nieuwe stijl

Mirande Heffels houdt van een uitdaging. Ze is nieuwsgierig en leergierig. En ze reageerde dus meteen toen ze op het gemeentehuis de vraag 'Wie wil meedenken met het visieproject "Udenaar de Toekomst"?' voorbij zag komen. Dat ze daar de projectleider van zou worden had ze nooit gedacht. Als raadsgriffier voor het college werken... kan dat wel? Maar de kans was té mooi om te laten schieten. Een goed overleg met de gemeenteraad was alles wat nodig was. Uiteindelijk is dit de kiem van veel veranderingen geweest, zegt Heffels.

**SAMEN WEET JE
PER SLOT VAN REKENING MEER.**

Mirande Heffels had als projectleider wel wensen. Ze wilde het uitwerken van de visie over de toekomst van Uden organisch en interactief vormgeven. Ze wilde het gemeentehuis uit en in

WE MOETEN VEEL MEER BESEFFEN DAT WE SAMEN EEN GEMEENSCHAP VORMEN.

gesprek met Udenaren. Het ging namelijk om hun toekomst, zegt ze. Ik wilde dat ook Udenaren mee gingen schrijven. Dat werd intern niet meteen met open armen ontvangen. Bij inspraakavonden kan iedereen zich wat voorstellen, maar vanaf het allereerste begin ook inwoners aan tafel... dat was nog een brug te ver. Meestal is dat angst voor het onbekende, zegt Heffels, en angst om met 'buiten' in gesprek te gaan en te veel te beloven. Ik heb die angst niet. Samen weet je per slot van rekening meer. En als je duidelijk bent in wat je wel en niet kunt bereiken binnen en buiten het gemeentehuis, dan merk je dat inwoners dat prima begrijpen en accepteren.

Omarmen in plaats van vaststellen

Uiteindelijk zijn maar liefst zo'n 400 burgers actief betrokken geraakt bij het opstellen van de visie. We moeten veel meer beseffen dat we samen een gemeenschap vormen, dat we ieder over onze eigen interesses en kwaliteiten beschikken en dat over elk onderwerp dus steeds weer andere mensen graag mee willen denken, vindt Heffels.

**EENS IN DE VIER JAAR
STEMMEN IS ÉÉN DING.**

BRON: HENK HELLEGERS, BURGEMEESTER UDEN, IN G1000MAGAZINE

**MAAR TUSSENTIJDSE
ONTMOETINGEN ZIJN MISSCHIEEN
NOG WEL BELANGRIJKER.**

Kenmerkend voor de overheid is dat een visie vervolgens ook vastgesteld moet worden. Maar moet je een visie die door inwoners is geschreven wel willen vaststellen als raad? Wij hebben ervoor gekozen de raad de visie te laten omarmen, zegt ze. En dat blijkt voldoende om er vervolgens ook echt iets mee te doen. Misschien werkt dat zelfs wel beter!

**BELANGRIJK IS DAT RUIMTE WORDT
GEGEVEN AAN INITIATIEVEN.**

Zonder uitvoeringsplan

De grootste winst is onze nieuwe manier van werken, vertelt Heffels. Na afloop van het visietraject in de zomer van 2012, zijn vijftien Udenaren naar me toegekomen met de vraag: 'Hoe gaan we nu verder? We willen niet in denken blijven hangen, we willen naar doen!' We hadden geen uitvoeringsplan en al helemaal geen budget. En dat wilde ik ook niet. Het paste voor mijn gevoel niet bij de manier waarop de visie tot stand was gekomen. Maar hoe dan wel, dat wisten we eigenlijk ook niet. Wat we wel wisten is dat dingen beginnen te groeien vanuit passie. We zijn begonnen onze persoonlijke passies met elkaar te delen en vervolgens hebben we afgesproken dat we ieder één of twee andere mensen zouden vragen mee te doen om onze passie te verwezenlijken. Hieruit zijn binnen een half jaar zo'n tien grotere en kleinere initiatiefgroepen ontstaan, zoals de permacultuurtuin, het burenhulpsysteem

SamSam en een repaircafé. Bij sommige groepen zijn ook ambtenaren aangeschoven om te luisteren, te faciliteren en te stimuleren. Belangrijk is om als gemeente ruimte te geven aan initiatieven, dat er plekken zijn waar geëxperimenteerd mag worden, zegt Heffels. Ik vind het fascinerend om te zien hoeveel energie in Uden aanwezig is en hoe die is vrijgekomen. Een uitvoeringsplan is er nooit gekomen, de initiatiefgroepen hebben zich verenigd in een coöperatie: 'Udenaar de Toekomst'. Dát is ons uitvoeringsplan.

Burgerkracht

Begin 2014 liep Mirande Heffels Harm van Dijk, initiatiefnemer van G1000¹ in Amersfoort, tegen het lijf. Zo ontstond het idee voor een conferentie waarbij de gemeenteraad in gesprek ging met inwoners van Uden, als onderdeel van het inwerkprogramma voor de raadsleden. De centrale vraag die raadsleden en inwoners samen hebben beantwoord, was: 'Wat is een effectieve gemeenteraad?' Die bijeenkomst is echt een succes geworden, vertelt ze. Daar kwam zo veel energie vrij. De raad heeft daarna de opgedane ideeën uitgewerkt tot vijf initiatieven, waaronder het organiseren van een G1000 in Uden. Omarmd door de gemeenteraad maar opgepakt én uitgevoerd door de inwoners. En dan is het heel hard werken

¹ De G1000 is een openbare overlegvergadering tussen burgers over politieke thema's. De opzet is afkomstig uit België en ontstaan na de langdurige politieke impasse na de federale verkiezingen van 2010.

om het voor elkaar te krijgen. Veel koffie drinken en mensen vragen om mee te doen. Want alles gaat op basis van vrijwilligheid. Maar als je mensen persoonlijk vraagt, doen ze bijna altijd mee, is Heffels ervaring. De G1000 Uden is er dan ook gekomen: op 4 oktober 2014 kwamen meer dan 400 Udenaren samen. De kracht van zo'n dag is dat iedereen echt in gesprek gaat met elkaar.

Koffiedrinken

Tijdens die G1000 zijn rond de tien beste ideeën redelijk grote initiatiefgroepen ontstaan. Nadeel hiervan is dat grote groepen snel verzanden in wat ik noem 'gepolder en compromisvorming', zegt Heffels. Heel klein beginnen, een paar mensen per groep, multidisciplinair van karakter, is in mijn optiek het meest effectief. Ik denk dan ook helemaal niet meer groot. Dingen groeien vanuit de kern, vanuit de mens zelf, vanuit het individu. Ik geloof ook echt in koffiedrinken, zegt ze met een lach. Als ik met één iemand koffiedrink en een vertrouwensband opbouw, bereik ik op die manier niet alleen de persoon die tegenover mij zit, maar ook de mensen die nauw aan hem of haar zijn verbonden. Zo komen altijd vanzelf de juiste mensen op je pad. Je hebt in je eentje veel meer invloed en kracht dan we vaak denken.

Voor meer informatie over 'Udenaar de Toekomst' en de G1000 Uden, zie: www.hierhoudenwevan.nl/udenaar-de-toekomst en www.g1000uden.nl

EEN GEZONDE, KRACHTIGE SAMENLEVING MAKEN WE ALS INWONERS IMMERS SAMEN.

BRON: HENK HELLEGERS, BURGEMEESTER UDEN, IN G1000MAGAZINE

Colofon

Uitgave BrabantKennis, februari 2015, info@brabantkennis.nl, www.brabantkennis.nl, @brabantkennis Tekst Joks Janssen (thema) en Heidi Buijtsels (interview) Eindredactie Heidi Buijtsels Tekstredactie Silvia de Catuwé Ontwerp Total Public
Fotografie Willeke Machiels, Marc Bolsius, GLOW Eindhoven 2014 (Claus Langer), Inge Smolders, Frank Vonk en Ad van de Graaf
Druk Kampert Nauta

BrabantKennis is het platform waar strategische kennis van en over Brabant wordt verzameld, ontwikkeld en gedeeld. BrabantKennis staat voor onafhankelijk vooruitdenken; het bekijkt de toekomst van de Brabantse samenleving vanuit wisselend perspectief. Naast het verzamelen en analyseren van data, het opstellen van trendverkenningen en scenariostudies, voedt BrabantKennis ook het publieke debat met discussies en lezingen. Volg ons op www.brabantkennis.nl of op Twitter @brabantkennis.

**Brabant
Kennis**